

Polityka III Rzeszy Niemieckiej wobec polskiego dziedzictwa kulturowego

Podczas II wojny światowej doszło do największej w historii ludzkości grabieży dóbr kultury. Dotkliwe straty poniosły także polskie zbiory, a nazistowscy dygnitarze rywalizowali między sobą o przejęcie najlepszych „rewirów łowieckich”. Skutki tych działań trwają do dziś – media regularnie donoszą o odnalezieniu kolejnych, zaginionych podczas wojny dzieł sztuki. Poznań w czasie okupacji niemieckiej lat 1939-1945 był stolicą „Kraju Warty” – okręgu III Rzeszy Niemieckiej, nad którym całkowitą władzę sprawował jego namiestnik, Arthur Greiser. Wielkopolskę zaliczono do kategorii „poligonu narodowego socjalizmu”, na którym wdrażano nowe rasistowskie metody administrowania. Ponadto ambicją Greisera było utworzenie z Kraju Warty „okręgu wzorcowego” (Mustergau). Jakie działania podjął wobec polskiego dziedzictwa kulturalnego? Podczas wykładu zostaną przedstawione najważniejsze postacie kierujące nazistowskimi instytucjami zajmującymi się grabieżą dóbr kultury oraz losy polskich zabytków zgromadzonych w instytucjach państwowych, samorządowych, społecznych, wyznaniowych oraz w siedzibach ziemiaństwa.

Dr Agnieszka Łuczak – historyk, absolwentka Wydziału Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W latach 2000–2018 pracownik Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu, od 2009 jego naczelnik, od 2018 r. pracownik Biblioteki Raczyńskich. Zajmuje się m. in. tematyką ziemiaństwa polskiego, strat dziedzictwa kulturalnego. Autorka monografii pt. *Utracone decorum. Grabież dóbr kultury ziemiaństwa polskiego w Wielkopolsce w czasie okupacji niemieckiej 1939–1945* (2011) oraz licznych publikacji naukowych i popularnonaukowych. Współautorka wydawnictw *Politische Flurbereinigung. Die Vernichtung der polnischen Eliten in Großpolen (1939–1941)* – „Polityczne oczyszczanie gruntu”. *Zagłada polskich elit w Wielkopolsce (1939–1941)*, (2009). Współpracowała przy wystawie *Vertriebene 1939. Deportationen von polnischen Bürgern aus den ins Dritte Reich eingegliederten Gebieten – Wypędzeni 1939... Deportacje obywateli polskich z ziem wcielonych do III Rzeszy*. Kurator wystawy *Europa w rodzinie. Ziemiaństwo polskie w XX w./ Europe in the family. The Polish landed gentry in the 20th century/ L'Europe en famille. La noblesse terrienne polonaise au XXesiecle*. Najnowsza publikacja *Polscy ziemianie. Szkice o ludziach i dziedzictwie* (2021) jest pokłosiem wystawy *Europa w rodzinie* i prezentuje liczne materiały zebrane podczas jej przygotowania, pochodzące ze zbiorów rodzin ziemiańskich oraz opowiada o losach wojennych i powojennych zbiorów sztuki zgromadzonych w dworach i pałacach.

Tomasz Łuczak – historyk, absolwent Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, pracownik Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Od 1995 roku współpracuje z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie dokumentacji strat dóbr kultury w Polsce w czasie II wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem zagrabionych i zniszczonych zabytków Kościoła rzymskokatolickiego. Autor i współautor katalogów wojennych strat dzwonów na ziemiach polskich (obszar Wielkopolski, Pomorza oraz Polski centralnej). Odznaczony złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami”. Współtwórca Memorandum Kampanologicznego Anno Domini 2017 i programu Corpus Campanarum Poloniae. Współzałożyciel portalu internetowego *ludwisarstwo.pl*.

Deportacje Wielkopolan.

Epizod czy zapowiedź europejskiego kataklizmu?

Wysiedlenia Wielkopolan zaczęły się niemal natychmiast po wkroczeniu armii nazistowskiej do Poznania i Wielkopolski. Około czterysta tysięcy poznaniaków i Wielkopolan zostało pozbawionych domostw i mienia. Wywieziono ich do Generalnego Gubernatorstwa. Dalszych 200 lub 300 tysięcy wyrzucono z domów i osiedlono w gorszych warunkach na terenie Warthegau. Wszystko po to, żeby zrobić miejsce dla osadników niemieckich. Miał powstać „wzorcowy”, czysto germański okręg Rzeszy. Całość akcji deportacyjnej nadzorował z Berlina Adolf Eichmann. Ten sam oficer SS, który niedługo potem odpowiadał za „organizacyjną stronę” zagłady Żydów. W 1961 r. stanął przed sądem w Jerozolimie. Jeden z punktów aktu oskarżenia dotyczył zorganizowania deportacji kilkuset tysięcy Wielkopolan.

Dr Jacek Kubiak – dziennikarz, historyk literatury, filmowiec. Prowadzi Poznańskie Archiwum Historii Mówionej, dział Wydawnictwa Miejskiego Poznania. Gromadzi wywiady video z poznaniakami i Wielkopolanami. Od kilkunastu lat zajmuje się deportacjami obywateli polskich z ziem wcielonych do III Rzeszy. Temat podjął w filmie *Jasnowłosa prowincja* dla niemiecko-francuskiego kanału ARTE (wspólnie z Klausem Salge i Januszem Zemerem; Polsko-Niemiecka Nagroda Dziennikarska 2010). Nagrał – wspólnie z Januszem Zemerem – blisko 100 filmowych relacji ofiar deportacji. Jest też współautorem wystawy „Wypędzeni 1939”. Wystawę – powstałą pod auspicjami Związku Miast Polskich i wspieraną przez poznański Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – pokazano dotychczas w ponad czterdziestu miejscach w Polsce, Niemczech i Austrii.